

A Radetzky laktanya megmentése

VÁRALJA SZÖVETSÉG, 2010

ÖSSZEFOGLALÓ ELEMZÉS

A Radetzky laktanya megmentése

© Váralja Szövetség
1119 Budapest, Bártfai utca 22.
Telefon: (36) 20-548-75-96 • varaljaszovetseg.hu

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
Áttekintés	3
1. AZ ÉPÜLET	
Történet	4
Az épület jelene	5
Az épület és környezete	5
2. KEZDEMÉNYEZÉSÜNK	
Történeti áttekintés	7
A tervezett irodaház	9
Az épület megmentése	10
3. ÉRTÉKELÉS	
Utózöngék	11
A kezdeményezés értékelése	11
Zárszó	12

Áttekintés a kezdeményezés tanulmányozásához

A Radetzky laktanya értékes műemlék, továbbá fontos része a világörökség részét képező budai Duna-partnak, így a lebontása végzetes hiba lett volna

A Váralja Szövetség nagy sikerű kezdeményezést könyvelhetett el 2010-ben: a szervezetet hónapokon át foglalkoztató, az olykor reménytelen küzdelmet jelentő, a Radetzky laktanya megmentéséért életre hívott mozgalom végül sikerrel járt. A Budapest II. kerületében, a budai Duna-parton található Bem téren álló műemléket sikerült megmentenünk a lebontástól. Mint ismeretes, az ingatlan tulajdonosa az épület helyére egy modern irodaházat tervezett, amely ugyan részleteket megőrzött volna az egyedileg is igen értékes Radetzky laktanyából, megsemmisítette volna az épületet.

Szervezetünk 2010 januárjában egyedüliként tiltakozott az értékes, világörökségi védettség alatt álló épület lebontása ellen. Felvettük a lakossággal a kapcsolatot, majd tüntettünk a laktanyáért. Tárgyaltunk a tulajdonos befektetővel is, álláspontunkhoz azonban mindvégig hűek maradtunk.

Kezdeményezésünk során a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal új vezetésének döntése tette az i-re a pontot: a KÖH kijelentette, hogy egyedi műemlékké nyilvánítja a Radetzky laktanyát.

A Radetzky laktanya helye a térképen

Beszámolóinkat ajánljuk a helyi lakosságnak, a hivataloknak, a döntéshozóknak, a műemlékvédőknek, továbbá minden érdeklődőnek!

AZ ÉPÜLET

Történet

Már az ókorban is katonai létesítmény állt azon a helyen, ahol a XIX. század végi megépítése óta minden korszakban jelentős szerepet játszó Radetzky laktanya található. A tér a budai Vár védelmi rendszerét képezte, így hosszú ideig tartó katonai szerepe önmagában is méltó a megemlékezésre. Korábban itt érte el a Dunát a budai városfal, az itt található rév és a kereskedelmi utak a középkorban fontos szerepet adtak a környéknek.

Pest az újkorban átvette a kereskedelmi főszerepet, így a Víziváros (és az akkor még létező Horvátváros) gazdasági jelentősége csökkent. A Bem teret ekkoriban Király térnek hívták.

A Radetzky laktanya helyén a XVIII. században valószínűleg földszintes házak lehettek, az első jelentős épület az 1840 körül épült kincstári sütöde volt. A nagy gabonátárolóról kapta az akkori Király tér az Élelemtár tér nevet. Az 1842-ben már állt Élelemtár részét képező nyugati magtár ma is látható.

1874-ben Pálffy térre keresztelték a Duna-parti közterületet, ahol 1897-ben épült meg az óbudai utászoknak helyet adó Radetzky laktanya. A katonai létesítményt Joseph Wenzel Radetzky cseh grófról, osztrák cs. kir. tábornagról, jelentős XIX. századi hadvezérről nevezték el. Az ő emlékére komponálta Johann Strauss híres Radetzky-indulóját.

Az épület a korabeli „monarchikus laktanyaépítész” egyik kiváló példája. A XIX. században az Osztrák-Magyar Monarchia területén épült laktanyák sajátos stílusát hordozza a Bem téri épület is, amely szinte egyedülként túlélte a XX. század viharos történetét, így pusztta megjelenésével is egyedi értéket képvisel.

A Tanácsköztársaság alatt a laktanyát átnevezték, az így lett Petőfi laktanya azonban a Horthy-rendszerben visszakapta eredeti nevét. Az épületegyüttes a vészkorszakban szomorú események helyszíne volt: 1944-ben ez volt a Halálfejes légió székhelye. A Radetzky laktanya 1956-ban ismét kulcsszerephez jutott: gyakorlatilag innen indult a forradalom. Számos korabeli tudósításban, fényképen tűnik fel a Radetzky laktanya háttérként, akárcsak a rendszerváltás, amikor nagy tüntetések helyszíne volt a Bem tér. A Radetzky laktanya a rendszerváltás után egy ideig az MDF székháza volt, majd

különböző tulajdonosoké lett. A Fekete Sas utcai homlokzatot 2000-ben Fekete Sas Üzleti Palota néven felújították.

Az épület nemrégiben az Európa Ingatlanbefektetési Alap tulajdonába került. Az Európa Ingatlanbefektetési Alap tulajdonosa a Bostonban 1928-ban alapított, jelenleg Milánóban székelő Pioneer Investments.

Az Európa Alapkezelő az épület néhány homlokzatrészének megtartásával egy sokkal magasabb üveg-acél irodaházat terveztetett a Radetzky laktanya helyére. Ez a rémálom szerencsére nem valósulhat meg.

Az épület jelene

A Radetzky laktanya épületegyüttese a 2000-ben felújított Fekete Sas utcai homlokzatot leszámítva közepesen rossz állapotú. Az épület szerkezetében nem lehet észrevenni romlást, a vakolat azonban a főhomlokzaton (Bem tér) részben és a Bem József utcai homlokzaton nagyobb mértékben lehullott. Ennek ellenére az épület állapota jó, lebontást, átépítést nem indokol.

A Radetzky laktanya

A Bem József utcai homlokzaton 2010 nyarán a tulajdonos lefejtette a parkoló autókra és a járókelőkre veszélyt jelentő vakolat egy részét, így itt a téglák néhol kilátszanak, az épület díszítése pedig részben megsérült.

Az épület állagromlása az utóbbi években felgyorsult.

Az épület és környezete

A Radetzky laktanya Budapest II. kerületében, a Bem téren található. A Bem tér a budai Duna-part egyik kevésbé ismert, ám közkedvelt tere. A közterület közepén áll Bem apó szobra, a magyar-lengyel barátság egyik szimbóluma.

A Radetzky laktanya a Bem József tér 3. szám alatti, 13507/3-as helyrajzi számú ingatlanon található eklektikus stílusú épület. Háromemeletes főhomlokzata a Bem térre néz, kétemeletes déli homlokzata a Bem József utcába hosszan benyúlik, amelyet nyugatról az 1840-es évekből fennmaradt klasszicista magtár zár le. Az északi (felújított) kétemeletes homlokzat a Fekete Sas

utcában hosszan elnyúlik, majd egy rövid nyugati szakasszal kapcsolódik a magtár épületéhez. Az épülettel szomszédos Tölgyfa utcai modern irodaház a Radetzky laktanyától egy zárt kert választja el. A laktanya belső udvara a külső homlokzatot idézi.

A Fekete Sas utcai (felújított) homlokzat

A téren közvetlenül négy épület található, de a térre néz további kettő másik is. A tér épületei közül az 1. és 2. számú három- ill. négyemeletes XIX. századi eklektikus bérházak. A Bem tér 4. a Külügyminisztérium modern, ám historizáló stílusú épülete. A térre néz még a Bem József utca 2. bauhaus stílusú épület, ill. a történelmi városrészsel nagy kontrasztban álló Frankel Leó u. 2. szám alatti modern, a szocialista rezsim által a történelmi városszövetbe beékelte „Bambi ház”.

A teljes Bem tér műemléki jelentőségű terület és a világörökség részét képező Duna-parthoz tartozik, így világörökségi védelmet is élvez.

A tér környezetére elsősorban a múlt századi bérházak jellemzőek, a Margit híd felé haladva a Frankel Leó utca és a Liphay utca, ill. a Bem rakpart főként régi épületek alkotta tömb. A Bem rakpart Bem tértől délre húzódó része és a Fő utca szintén túlnyomórészt történelmi építészeti stílusjegyeket mutat. A Radetzky laktanyától nyugatra a Fekete Sas utcában és a Bem József utcában már többnyire modern épületekkel találkozhatunk.

Egységes történeti városkép a szomszédos Liphay utcában

A Bem tér és környezete a monarchiabeli Budapest pompáját idézi, ezért építészetileg anyagi valójában megőrizendő.

KEZDEMÉNYEZÉSÜNK

Történeti áttekintés

A Radetzky laktanya átépítésének terve már 2008-ban ismeretes volt. Noha a helyi lakosság mind ellenezte az épület elbontását, különösebb tiltakozásról nincs tudomásunk ezekből az időkből. Az Építészfórum.hu már 2009 februárjában közli a terveket, amelyeken egy hatalmas, a jelenlegi épületnél sokkal nagyobb üveg-acél-óriás látható.

A Váralja Szövetség 2010 januárjában jelezte a közvélemény felé, hogy nagy tervei vannak a műemlékvédelem gyökeres megváltoztatására vonatkozólag. Ezt követően a hónap végén egy II. kerületi lakos kereste meg szervezetünket, segítségünket kérve egy tiltakozás előmozdításában. A Váralja Szövetség friss értesüléseit azonnal nyilvánosságra hozta 2010. január 25-én honlapján. A hír ekkor még nem volt biztos, szervezetünk azonban nagy tiltakozást helyezett kilátásba.

Cikkünket hivatalos levelezések követték, mire 2010. január 31-én a következő cikkben a Váralja Szövetség megerősítette értesüléseit és nyilvánosságra hozta a terveket is. Az önkormányzat képviselőjétől tudtuk meg, hogy az épület ideiglenes védettség alatt áll, s már a KÖH (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal) is szentesítette a terveket.

Az akkor a műemléki érdekeket meglehetősen gyengén képviselő KÖH döntése miatt kizárólag a nyilvánosságban és a helyi lakosságban bíztunk. 2010. február 19-i írásunkban bejelentettük, hogy a tervezett beruházás ellen szövetkezünk. Elsőként egy civil kerekasztal-tárgyalást hirdettünk meg, ami végül elmaradt, ugyanakkor szervezetünk elhatározta magát egy leendő tüntetés mellett.

Felvetődött egy riadólánc létrehozása is, továbbá vállaltuk, hogy a lakosságot szórólapokon keresztül értesítjük tiltakozásunk aktuális fejleményeiről.

Tüntetésünket március 13-án tartottuk – március 15-ével összevontan. Ez jelképesen utalt a térnek nevet adó Bem József honvéd altábornagyra, aki az 1848-49-es események egyik vezető személyisége volt. Tüntetésünket egy szórólapozás előzte meg, amely során a jelenlévő lakosokat levélben tájékoztattuk a tervezett beruházásról. A lakosság nagy része tudott a tervekről, s szinte az összes általunk megkérdezett nem értett egyet vele. Így nem csoda, hogy minden különösebb hírverés nélkül is közel százan gyűltünk össze a Bem téren március 13-án. A Váralja Szövetség akkor bejelentette: egy hónap múlva újra tüntetést szervez, de sokkal nagyobbat.

Tüntetés a Radetzky laktanya megmentéséért, 2010. március 13.

2010 áprilisában azonban változott a helyzet: miután felvettük a kapcsolatot az Európa Ingatlanbefektetési Alappal, megtudtuk: az időközben kialakult világgazdasági válság miatt a tulajdonos levette a beruházást a napirendről. Ezáltal sikerült időt nyernünk, s elhalasztottuk a korábban tervezett nagyszabású tüntetést is.

Májusban asztalhoz ültünk a befektetőkkel, akik folyvást kintartottak terveik kiválósága mellett. Igyekeztek bizonygatni, hogy a beruházás az itt élő emberek hasznára fog válni, ill. érték nem szűnik meg. Még arra is ígértet kaptunk, hogy a Váralja Szövetséget bevonják a tervezésbe. Mi azonban továbbra is kintartottunk a történelmi épület mellett (egyedül a teljes homlokzat megtartásával járó bontást fogadtuk volna el), így az álláspontok nem közeledtek egymáshoz, az egyeztetéseket pedig megszakítottuk.

A hírverés eszközével számos műemlékvédőt értesítettünk a bontásról, a civilek között futótűzként terjedt a hír.

2010 nyarán a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal korábbi elnökét, Mezős Tamást Tamási Judit váltotta székében, aki sokkal markánsabb műemlék-politikát ígért. A KÖH programszerűen megkezdte a főváros jelentősebb értékeinek egyedi műemlékké nyilvánítását, s ezek közé a Radetzky laktanya is bekerült.

A hivatal kiemeli az itt található, 1842-ben már állt nyugati magtárat, a csaknem teljes egészében eredeti nyílászárókat, burkolatokat, korlátokat és rácsokat. A KÖH megállapítja: mivel az épületegyüttes a XIX. század elejétől katonai feladatokat látott el, a magyarországi hadtörténelem egyik fontos emlékeként is védendő értéket képvisel.

A KÖH 2010. november 22-i bejelentését követően a Váralja Szövetség lezártnak tekinti a Radetzky laktanya megmentéséért indított sikeres kezdeményezését.

A tervezett irodaház

A Radetzky laktanya épületegyüttese 2006 óta ideiglenes műemléki védelem alatt állt. A tulajdonos Európa Ingatlanbefektetési Alap ún. párhuzamos meghívásos verseny során választotta ki a megfelelőnek ítélt elképzelést.

Kezdetől fogva hangsúlyozták, hogy tekintettel vannak a meglévő/megmaradó épületrészekre és az örökségvédelmi szempontokra – ennek ellenére a terveken ez a legkevésbé sem érződött.

A pályázók között szerepelt többek között a Finta és Társai Építész Stúdió és a Mányi István Építész Stúdió is, a II. fordulóban mégis a T2.a Építész Iroda Kft. tervjavaslata kapott I. helyezést. A tervjavaslatok elbírálásában a szakma és a II. kerületi önkormányzat képviselői is részt vettek.

A tervezett Fekete Sas utcai homlokzat

A Központi Tervtanács 2008. július 24-én megtartott ülésén a tervet dicsérettel engedélyezésre javasolta, annak ellenére, hogy az a történelmi városképbe egyáltalán nem illeszkedett, továbbá a beruházás során megsemmisült volna a Radetzky laktanya ma már műemlék épülete.

Az új épület földszintjén kereskedelmi egységek jöttek volna létre, az épület emeletén „vegyes rendszerű” irodaház valósult volna meg. Az új irodaház sokkal magasabb lett volna a jelenlegi épületnél, robosztus megjelenésével megsemmisítette volna a tér történelmi hangulatát, a budai Duna-part műemlék jellegű épületeinek láncolatát megszakította volna.

A tervezett Bem József utcai homlokzat

A KÖH kérésére az épület végleges eltüntetése helyett a Radetzky laktanya Bem téri és a magtár Bem József utcai homlokzatát részben megtartották volna.

Az épület megmentése

Az épületet a Váralja Szövetség nem a hagyományosan megszokott jogi-közigazgatási úton mentette meg. Miután a tervet az összes hivatali intézmény jóváhagyta, több esélyt láttunk a népképviselői elvű tiltakozásban és az általános hírverésben.

A lakossággal jó kapcsolatunk alakult ki, a helyi bázisunk révén jól pozícionálhatta magát a Váralja Szövetség a tárgyalások során. A lakosság tiltakozása politikai erőt kovácsolt a beruházás ellen, így a városvezetés – hogy a tiltakozókkal való konfrontálódást elkerülje – nyíltan nem állt ki egyik oldal mellett sem.

A közvetlen hírverés kevésbé volt sikeres, elsősorban internetes médiumok adtak hírt a Radetzky laktanya megmentéséért indított akciónkról. A Lánchíd Rádió 2010. március 16-án interjút készített a Váralja Szövetség kezdeményezésével kapcsolatban. A közvetett hírverés azonban sokkal eredményesebbnek bizonyult: szervezetünk legtöbb médiaszereplése során utalt a Radetzky laktanya elfogadhatatlan helyzetére.

A lakossági tiltakozásnak és a hatékony hírverésnek köszönhetően a Radetzky laktanya sorsa egyre többeket érdekelt, így a KÖH új vezetőségét is, akik már az épület védelméért szálltak síkra:

a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Védési Igazgatósága egyedi műemléki védetté nyilvánítási eljárást kezdeményezett a Bem tér 3. alatti Radetzky laktanya ügyében.

ÉRTÉKELÉS

Utóöngék

A Váralja Szövetség honlapján december 4-én megjelent hírben tájékoztatta szimpatizánsait az akció sikerességéről. A cikket több ezren olvasták, szervezetünkhöz százas nagyságrendben érkeztek gratuláló és köszönetnyilvánító levelek.

A Radetzky laktanya főhomlokzata

A Váralja Szövetség december 9-én tartott taggyűlésén úgy döntött, hogy a Radetzky laktanya megmentésének jó hírét egy sajtótájékoztató során tudatja a médiával. Szervezetünk egyben elhatározta magát, hogy a lakosságot egy utolsó, a sikert bejelentő levélben tájékoztatja a fejleményekről.

A kezdeményezés értékelése

A Radetzky laktanya megmentéséért létrejött mozgalom sikere átütő és teljes, akárcsak a befektető veresége. Az épület értékromboló átalakítása okafogyottá vált, a műemlék fennmaradása ma már szinte kétségtelen.

Mivel a Radetzky laktanya megmentéséért létrejött mozgalomban egyedül a tiltakozást indító Váralja Szövetség vett részt tevékenyen, így a műemlék megvédése szervezetünk győzelmeként könyvelhető el. Bem téri sikerünk új erőt ad további kezdeményezéseinkhez, s egyben a civil szférába vetett hitünkben is megerősít minket.

Zárszó

A Váralja Szövetség reméli, sikeres kezdeményezése tanulságos lehet mindazoknak, akik valamely értékért küzdenek. A Radetzky laktanya megmentése a sokak által olyannyira lenézett, s az önmaga erejében gyakran nem bízó lakosság nélkül nem valósulhatott volna meg.

A KÖH által is kiemelt védendő érték, a nyugat magtár, amely már 1842-ben is állt

Bízunk benne, kezdeményezésünk sikerét a Radetzky laktanya mielőbbi felújítása fogja követni, s reméljük, a hatalmas épületben helyet kap majd egy múzeum, amely az épület regényes történelmének epizódjait dolgozza fel.

„Jegyezd vele az égre
Örök tanúságúl:
Habár fölül a gálya,
S alúl a víznek árja,
Azért a víz az úr!”

— Petőfi Sándor

Kezdeményezésünkről készített beszámolóinkat ajánljuk a lakosságnak, a közvéleménynek, a döntéshozó hatalomnak, a hivataloknak, s minden érdeklődőnek, annak reményében, hogy kezdeményezésünk sikere megerősíti értékeink védelmét.

Budapest, 2010. december 11.

Váralja Szövetség